COLECCIÓN XYZ

ENA'AMA RA N'LOTAGUEC

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

COLECCIÓN XYZ

ENA'AMA RA N'LOTAGUEC

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Ra qaiso'ogue' nam roq'she laqtac nache qaỹasaĝalec na Qom laqtaqá nache no'onataĝat ñe Editorial Minguenero nache qaỹ'uateque'á ram nache etec taq so nqataĝac ra qaỹo'ot cam ỹo'ot ca lerec ra qaỹso'ogué taq cam neta'gue' nataqaen qaỹ'uateque'á ram yo'oqchiguí la'aqtaqá ram qaicá camye nache qaỹalecnauó nam ro'oqshe nache ishet ra qaỹaỹatetec nam nerec.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación
Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación
Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación
Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs
Lic. Lara González Carvajal

Secretaria de Políticas de Igualdad y Diversidad
Lic. Paula Cecilia Merchán

Subsecretaria de Políticas de Igualdad
Lic. Pilar Escalante

Nam uetalec

Qaiot na Ministerio de la Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación cha'aye ishet ra naỹe na lo'ogui na imauec na alpi' taq na sac'ena', taq ñe laqtaq ye Gobierno Nacional ra iauo'o na enec na'api.

Na uetapiguipi na n'uananaĝa taq na sac'enam saishet ra qaitaĝaỹaĝan ra ishet ra n'taĝaỹaĝac onolec, cha'ashe ishet ra qaỹaỹatetac imauec na sheĝauapi taq na na'aqopi'. Ra setagasoc nena n'uanaganagac uasuelec ra chegoctague ishet ra qaiaiatetac ra saishet ra ena'am, nache ishet ra na política taq na lliquiagac ra qantel'a' taq ra qaitauan ishet ra hn'naetegue na políticas taq no'onataganagac ra napa'aguena taq ra qaiauat'ton na l'enecpi.

Na qaro'onataganagac ishet ra secha'anague na l'enecpi na alpi taq LGBTI+, taq ra sa'añaqchetac na qaiot'taqpi ra qaiauagachegueshegueme c ra qanaralagat na la'añagayec taq iauo'o ra sac'en'am napi.

Ishet ra ñachat'taguet ra latagac na no'onataganagac ra qaichagana na enam'ma' taq na nasat'tagac na uetapiguipi naua alpi taq na LGBTI+.

Qalagaye ishet ra so'otac ne'ena nache ishet ra senataganac na imauec na naqtaqa. Taqaen ishet ra sootac ra ralagayaqa ne'ena naponaqa nache ishet ra saiatenaq na n'cuen'bataga taq ishet ra qaiuerauec naua.

Ená sello editorial nachená na paigui nam proyecto ra qaimalec ra qal'iona' nam nvillaĝac, ntaĝaỹaĝac taq nam qaivetaeque ra qanayeguelec nam nqaec taỹa'gue ra qanauaĝaỹaĝasheguem na Argentina ra ialegá'pi taq niot'ta'a nam sauoqtaeque. Nam qalapota'guet onataĝanaĝat him'ma'aguet ra qailotaeque ra qaỹa'anñé ra egó qay'uen ra onataĝanaĝac ra paĝaguenaĝac, ra qaỹa'aĝat'tá taq ra qaiachaĝan nam ncuen'nataĝá ra ishet ra mitaĝanaĝaec/nataĝanaĝaec. Nache uo'ó ca uetaigui ca yo'oqchegui nvenaĝanaĝá nanet'tañé qailotagui ra nachená na egó cheqa'gue taq na niot'ta'a, ra taqaen ra nasheteguet na ralaĝaec lataĝac ra qaio'ot taq ca ncuen'nataĝa, nache ia'añaqchet ca ralaĝaec nvenaĝanaĝá nache ishet ra qaicá ca etec ca sonaqta'a nache nalotec ra eta'a'pi, him'mavecpi.

Ua’auñe na’aqteguec

So cheta’ague ra qay’vo’ó so pa’atec vi’í 2019, ñe Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación hivotaeque iacolec ca onatec sa’la’aĝaec, iereñé cam etapeguec ra ltaĝaŷaĝac yo’oqcheguí cha’yé quetapegue’uá ra ishet ra eta’api ra nacheyé cam cheqa’guepi. Cam onolec qailotagui quitaĝac nasheguem taq quelec nam laponaĝacpi na alpipi, feministas taq nam niot’ta’a nam sonaqta’a ra mashe saqalshe’gué qanauaĝaŷaĝatasheguem taq qaimaqtapeguec na nerec taq ra, maeche lven’nataĝa ra shetaeque naralaĝat’ta’guet nam saqai’ŷamaĝaren ueta’a, nache qaiconeguet ra egó qoŷasheguem cam nashelté nache qanpoĝoené’.

Qaŷaŷatetec nam loquiaĝac ra shetaeque ra qay’uat’ton nam eta’api enauac nam cheqa’guepi ra saqalshe’gué nam na’aqtaĝanaĝac taq ra ishet ra maeche ñauat’tonaĝa’ nae’taĝá laiolec camayé; qalaq nagui qolaqtá ñoqtaqta’a nam nachaqná qoŷoqteguelec ca qay’uetaeque. Qayñoĝot ra eta’api enauacpi nam cheqa’gue nache naigui ra qaila’ac ra egó’ llaq uota’ae nam qay’votaeque nam alpipi sonaqta’aguet nam nyeloĝo ra llaq’etá ra qai’ŷot’tapegá nam alpipi taq na LGBTI+ ra egó’ nataqaen ra saqay’vo’ó ndovec nam iallep’pi. Taŷa’gué ra eta’apí nache naigui, ra nacheyé, qaŷo’ot ra nache ishet ra qanoqchenaĝará’. Qayloqnaĝaná, ra llaq’etá ra ra seloqta’a ra ñaq’hectá ra uo’ó nam na’aqtaqa qauempi ra qaŷasaqtalecpi nam alpipi taq nam niot’ta’a lataĝacpi hena’am na aló ra egó nataqaen ra nachená na ueta’a nam niec ra hil’lotegué’ taq nte’lá, qoŷetegá qaymaqteguelec naquicheguemé’ nataqaen ra nacheyé.

Sanmé’ ra shenaqtá esá ra naguí qanaloqnec nam onatac ueta’a nam niecpi taq nam ntelaĝa nache cheoqtot ra uetalec nam cheqa’gue enauac ra saq’ena’a. Nam na’aĝa’té, nam añaĝataĝac taq na nachaqná ncuen’nataĝa ra nqanaĝateguet ŷasaqtalec nam alpipi nache uo’ó ndo’oguet qomé enauac cam ua’gué taŷa’ge na anachalaĝac taq nam arhuó’ ra uetapigui nam enec.

Nataqaen ra qay’uen ra nacheyé napi niot’ta’a uet’a ra etec na saq’ena’a’:na uetapigui na sonaqta’a, nam nvenaĝanaĝa taq nam niot’ta’a sonaqtalec, nataĝacpi, no’ontecpi ra mashe naŷateta’ ra ñaqvo’ó nam laguec nam sonaqtalec ra nataqaen ra mashe iachetec ra ntelaĝa. Ra etapeguec, nache enauacpi ra setauanaq ra so’onataĝanaq ra qailotagui ye cheqa’gue taq ra niot’ta’a taq ra nmeh’naĝanaĝac ra qaŷa’asonagui ra ishet ra qaicuen’natea ra mashe hiv’vitot ca mpe’eneguet, saishet ra onolec ca cheqa’gue, qalaq nataqaen ra hileguevó na sonaqta’a, cam etec nam qarvo’pi, taq nam camachaqcá.

Mashe qalshe’gué napi femenictas mashe talaĝatec taq rquictapegue’vá nam onatac ua’a nam niec iaqa’a taq nam ntelaĝa nache iapac ra talec nam alpipi taq na

no'oĝoŷaĝac hena'am na aló, nche qaiasaqtalec nam taia'gue nache ueta'a ra egó iachetec ra qailotapigui ra maiche yo'oqchegui ra qaio'ot cam nvenaĝanaĝa. Nache erá, so cheta'gue ra qaicolec ca qaivetaeque, ñe Gobierno Nacional iacolec cam ua'gue nam ontaĝanaĝac na ntelaĝa cam ua'tañeguet nam aqtaĝanaĝac yo'oqchegui.

Saqpa'a, som souaqtaigui nalolaĝa lenaĝat COVID-19 ŷachoĝotagui so ntelaĝa nache naigui ra qanoqtaŷapigui qaŷa'auaĝachiguiñé. Nache no'onaĝatañé ra iatec ra iaguec ra onataĝanaĝac ra nache'eta'ae taq qay'uen ra enauac chalataĝac ra nacheyé ra ishet ra yo'oqchegui uo'ó taq ra añaĝataĝac ra nacheyé qanyeguelec. Enapi ontaĝanaĝac so ua'auchiguiñé togoshec saishet ra qaila'á ra ueta'a nam laiñé ra mashe qailota'a iatec taq cam ua'ague n'ŷec.

Nache qay'uata'guet ca yo'oqchgue quitaĝac onolec nache qoianagui ca ŷataqta lashevé, ontac ra ishet ra qaŷauat'ton nam lqui'ic taq na na'aĝa'té ra uetapigui ra naloqtetapeguec ye yo'oqcheguí nvenaĝanaĝa ra eta'api.

Seŷatenaq ra togohec na'aqtaĝanaĝc saishet ra cheta'gue qalaq nagui nache qay'uen ra egó nacheyé himmavec nam ntaĝaŷaĝac ra mashe qaŷachetegue ra ua'autec ra qanquiĝat'tapeguec nam enecpi ra nte'lá ra ŷaconeguet nam ntelaĝá. Ra quetalec na maeche chegoqta'gué lataĝacó taq nam justicia ueta'a, ra qaimalec ra qanaconaguí qaio'ot taq qailotaeque ra eta'apí, nache enauac ra ño'oĝoyec ñe Estado argentino ra mashe na'añaĝat ra ŷauato'tec ra nachená na qailotaeque ra qaŷalecná', cha' nacheyé qailotaeque qanquieĝatec nam enecpi nam sheĝap'pi ra qante'lá nache he'nam nam nteltagatecpi.

Qomi' uetro'ot ra uetraguelec nam togoshec aqtaĝanaĝac ra sonaqta'a ra sepa'aqcheguem ra lata'araec ra sachoqtec ra mashe seconaĝaguet. Nache shenaqtapeguec ra himmavec, enauac ra hin'noĝote'uá ra ntelaĝa ra qairen na no'ón, saishet ra ndotec nam sonaqta'a sachoĝotchichiguiñá nataqaen ra sauoqo'o cam seuenaqtaeque. Nache ishet ra qolaqtá ra ñaq uo'ó ca qaro'onatecpi nam, nache nataqaen ra ishet ra qanamaĝasoĝoic nache ishet ra hiv'vat'ton ra nachet'talec yem ntelaĝapi taq ra mashe s'otaqtec ra qomi' Estado. Sevataqa'a nam yo'oqchegui neré ra qanauaĝaŷaĝasheguem nache onataĝanaĝat ra mashe hit'tauatec ra qanauaĝaŷaĝasheguem nam sonaqta'a ra enauac shenaqta'a.

Pilar Escalante
Subsecretaria de Políticas de Igualdad
Secretaría de Políticas de Igualdad y Diversidad
Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación

Naqtaqa ua'uñe'

"Nam shenaqtá maeche qartaĝaŷaĝac".

¿Chaq che'etó' ra sevenaq ra setaĝasoqpiguí nam ntelaĝa? ¿Chaq che'etó' ra uo'ó camayé ra he'nam ra nacherá onolec cam ueta'a nam nŷecpi ra qay'uota'ae nam ntaĝaŷaĝac? ¿Cam etec ra ishet ra nacheyé ra onataĝanaĝat nachecá onolec ra egó' q'ŷoĝo'ñé"? ¿Ne Estado ishet ra maiche ŷacolec ca etec?. Enauac ená nataĝanaĝac chegoqtot ra mashe setaĝasoqtepiguí nam ntaĝaŷaĝac ra nachená na ntelaĝa taq nam enauacpi ra qailo'guet.

Nam qaro'onataĝanaĝac ntelaĝa nachenapi na sammé ra qaio'ot ra qalapaĝañé nache'etae nache qailo'oguet nam nvenaĝanaĝa yo'oqtá taq maichená taq nam sheĝauá l'llapí. Qalaq ra saqaicolec ra qoŷanec, nache qaŷa'anec ra nachñe qomé pa'achiguiñegue nam laiñé nache ishet ra saq'hen ca hil'lo'guet nam niot'ta'api taq nam laiepi cam cheqa'guepi.

¿Cam ua'gué ca paĝaguenaĝaqui ra seuegue' nam ialeq'qa? ¿Cam shetec ra ñaŷamaĝateguet nam laoqnec cam ŷo'onataĝanaqa' taq ñe paĝaguenaqa' nam ñaqpioecpi? ¿Chaq ua'gue ra ishet ra selalec ca ua'a ra ishet ra qante'á ñe hicomé'?. Enapi ra talec nam nven'nataĝapi, ram cheta'gue nache egó he'nam ra maeche lca'ate'ouá, nachená na egó' nacota'ae na nyeloĝó taq nam qauempi na'aqtecpi ra egó' talecpi nam lo'oĝaŷaĝacpi ra hena'am nam alpi taq ra ishet ra qoiectegá ra maeche lao'onatec nam ntaĝaŷaĝac yo'oqchegué nache egó' napaĝah'lec ra eta'api enauac nam cheqa'guepi.

Ñem qailotagui ra nacheyé ra qanayeguelec lquet ra saishet ra yo'oq qalaq uo'ó ram nataqaen ra saq'ena'a nache qanaloqnec nam onataĝanaĝac ra ntelaĝa nataqaen taq na laiepi ra uo'opi cam qando'oguet nacota'ae cam etec nam cheqa'gue. Nache, nae'taĝa ra nachená nam ntelaĝa ra mashe qaicoua'ae nam qaitaqtapigui yo'oqtá, nagui ra mashe qaia'alec ra qaltaĝa qaicolec nache ishet ra qaitaqtapiguí nam na'a': nam aló lataĝacó taq nam nachoĝoyec, napi saq'ena'api sonaqta'a, qaicá ca no'onatac taq ra soche caraco'lec ra nam onataĝanaĝac, saishet ra uo'ó cam qaisheten, saq'ena'api na cheqa'gue nache qaicá ialeguevó nam ntaĝaŷaĝac taq nam nquieĝa iaguec nam etegá qauemaec ialé.

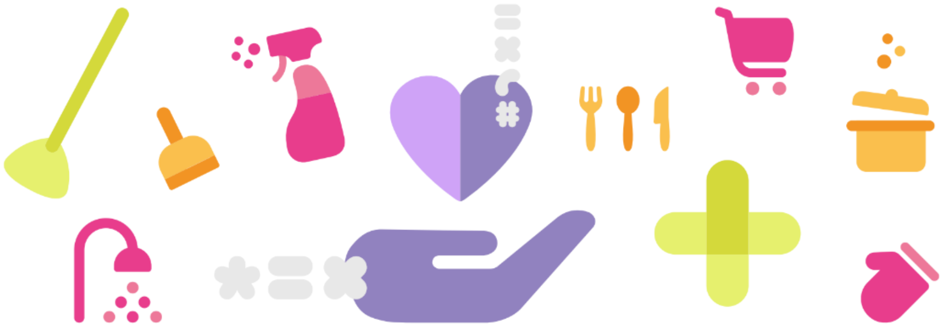
Ñe Estada egó pa'aŷa'guet nam enecpi, nache ishet ra hive'lec taq ianec ra nache eta'api nam onataĝanaĝacpi taq qante'lah. Nam qoietapeguec ra qanoqchenaĝatec nam ntaĝaŷaĝac ra qaynat'tac cam etec nam yo'oqchegue nataĝacpi ra mashe naloguiñe, nam qauem na na'aqtecpi, nam nanet'tañe leyes, ra cam etec ra

naco'naepi nam nauo'pi taq nam ueta'a maeche lma', taq na enauacpi laiepi, taq ra mashe qaishetá na ralaĝaec nataĝac ñe organización ra salamae' na saq'en.

Ñemayé Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad qomi' ŷaconegaló ra so'otaq nam qay'uetaeque togohec quetalec na movimietos nam alpipi ra mashe na'attañe na saqay'ŷamaĝaren ra mshe uetalec nam nerec yo'oqchegui mashe saqal'she'gué nam vi'ipí. Qaiñectapegue'uá ra nagui ñe Estado pa'aŷa'guet taq ŷa'añaqchet taq ia'auaĝachiguiñe cam ltaĝaŷaĝac uetañeguet na maeche lama' ca ueta'a nache egó' nacheyé ra qailotagui ra ishet ra eta'api.

¿Negue'ná napi ntelaĝa?

Seŷaĝanaĝa nam no'onatec ueta'a na nŷectpi taq nam ntelaĝa himmavec nam shetaeque qaŷo'otpi enauac na na'aĝat'té cha'aye maeche qoroĝot ra qarca'alaĝaqui taq enauacpi nam qaraiepi. Nvoshaĝac, nioĝonaĝac, maĝasonaĝac, alaeque ca asheh'naĝaná nataqaen ra uo'ó ca al'lotegue nogotelé/ec, ca mshe iesá ia'aĝaqui ra mashe uo'ó ca lvetaĝanaĝá cha'yé iv'ven ra qaitauanec ca camachaqcá, nachená na qaicolec ra qanoqchenaĝatec, nacheyé ra ia'amaqcheguiñé taq ra nalletañé na chalataĝac.

Qalaq cam naigui saishet ra ratenataĝan. Qaŷachaĝanec nam ntelaĝa naigui na nmeh'naĝanaĝac ra iataqta'a ana'aĝaŷaĝañé na qaro'onatec maiche nataĝacpi taq na himmavec na sheĝauapi ra qomi' uata'asopi ra qomi' hmeteta'pe cam etec camyé.

- ¿Negue'ca cam nte'elá ra nataqaen ra am nteltagá?
- ¿Cam laguí taq ra chaq che'etó' ra seuenaq ra qomi'qanteltagá?

- ¿Laguí taq negue'cauá qomi'nteltegá?
- ¿Chaq calctá na na'aĝa'té ra amqailotegué'? ¿Taq ra himmavec naua na'aĝah'té?
- Nam qarmá', na'ashqa' taq nam nqaec, ¿Al'lotagui nam ntelaĝa? ¿Caq negue'cauá ca iaguec na nteltagapi napí?

→ Napi ntelaĝapi nachená na qay'uen

Tukuyninchis kawsayninchispa Himmavec, taq enauac ra qomelé nache nam chalataĝac seuenaq nam ntelaĝapi. Ra setaĝasóqtegá nam nallec, no'ĝotpi, ra seloqo'guet na qanachalataĝac: cam seuenaqaeque nam sonaqtaigui sheĝap'pi ra saloqtaeque taq ra sauoqo'o ca camachaqcá.

Nam ntelaĝa ishet ra qaŷañoĝot cha'yé saishet ra qaisheten, chegoqtapigui nam nauo'pi taq nam ueta'a na lmá'; qaicheĝotaigui nam ŷo'oqchigui ueta'a hil'lotegue' nam nanet'tañé ra esá ra qaytauanec, qalaq ishet ra natqaen ra qaimetec taq ishet ra taiguí nam mercado. Erá ra etapeguec, ishet ra seuat'tonaq nam enauac ŷalectapeguevó ra nacheyé ntelaĝa. Estado, Mercado, sonaqta'a qarma', qaruo'pí.

Nachena'am, uo'ó ra qaiviteguet na chalataĝac ra nachená na ntelaĝa ra ueta'a nam sheĝaua nataqaen ra nví' ra hiven nacheyé ra maeche pa'aiot: som ua'auchiguiñé negot, ra mashe hivitá ye nqueroĝo nataqaen na sheĝauapi ra saishet ra piguiñé nache hiv'ven ra qaitauan. Enauac qay'uen ra uo'ó ca ntauanaĝanaĝac ra esá ca ntelaĝa ra nataqaen ca sheĝaua ra pa'ata'aguetpi, enapi ra hiven ca ntauanaĝanaĝac enauac ra lo'onataec nache ishet ra nataqaen ra ro'onataĝan camachaqcá.

Ená **orgnización social del cuidado** nachená na lataĝac ra ishet ra naco'naepi himmavec nam hiven nache nataqaen ra nquictauec namyé nache iaconeguet na ntelaĝapi. Ená naigui ra qailoqnaĝaná na mashe ueta'a na ncuennataĝa ra qaŷauo'ó na lquet'pi ra naigui na ntelaĝa (Pérez Orozco, 2006) nache ialega' na saishet ra ndotec nam sheĝauapi ra ueto'ot taq iacotapeguet nam ntelaĝapi qalaĝayé taqaen ra lapaĝañé nam nerecpi nache ŷaŷamaĝah'ñé, nam mercado onataĝanaqa' taq ueta'a nam sheĝauapi, himmata'a sarasallé nache ishet ra lcataguí taq ishet ra nauaĝaŷaĝasheguem.

Nache iachaĝan ra iatec nache ueta'a ra qai'uatton na onatac ra nache'etae ra so'otaqtec, ñaloqtenaq ra qaia'alec ra nachená ra taq nquiguecta'guet na añaĝac ra ro'onataĝatecpi taq, ra nache'etae na na'aĝah'té, qaiauat'ton ra mashe lo'ó' ra iapaguelec nache machiguiñé ra qaicá ca hivetaeque taq ra machiguiñe nam sheĝauapi. Ra qaŷaŷateteguet ra nachná na lo'ó cam qayvetaeque nache na onatec ra setaĝasoqtapigui nam qaivetaeque taq na ntelaĝa, onolec na naigui ra mashe ia'atec ra mashe qanapaĝaguená ra nacheyé ra qalapotasheguem ye onataĝanaĝac ueta'a nam n'iecpi taq na ntelaĝa saishet ra qaisheten nache io'ot ra naigui na sistema económico.

Nam ntelaĝa ueta'a ra onolec cam naigui onataĝanaĝac ra qailo'gué taq naŷamaĝah'ñé, nam ntauanaĝanaĝac taq qaŷalemaqtalec na enauac na sheĝauapi, na no'onaĝataqanaqa' ra ñaq'jectá, nam mashe nanet'tañé nache qaŷalaĝalec, nataqaen ra qaipaqchichiguí, navochaĝac taq, lapa nam nachaqná, lashevé ra ishet ra qanalletañé nam red. Maiche nmeten na mashe chegoq'tagué taq cam netañá lma' ra qalota cam neta'a nataqaen:

- ¿Cam etec qauaŷamaĝachiñe na onatac nacota'ae nam qoñitaña n'iec ra uo'ó cam amneta'sop?
- ¿Aua'amaqten ra qaicá ca soche sheĝauá ra hil'lapegué' nam nachaqná onatac nache he'nam ishet ra qaŷavo'ó ca l'llapi, ra henam onataĝanaĝac?
- ¿Chaq etec nam niot'ta'a sonaqta'a laiepi nam onatac ntelaĝa? ¿Enauac ra nŷamaĝat'tecpi? ¿Chaq negue'cá ca qailalec niot'ta'a?

- ¿Chaq negue'capi actorxs ra saishet ra navo'pi nache iavat'ton nache qaiñoĝot saqpa'a na organización nam ntelaĝa nam qanayetañá? ¿Cam etec nam lo'onatac? ¿Chaq etec ca lven'nataĝa ra no'on cam ianec?
- ¿Cam etec no'oneguet ca no'onatac na red taq ra napoĝoetegué' enauac nam actorxs cam ueta'a, nae'taĝa ra qaipote'uapi, iatecpi, he'nam nam netañá lma'?

→ Napi ntelaĝa nachená na enec

Ra qaicá ntelaĝa sasashetaq ra ñoqchenaĝatavecpi. Nache ra shenqta, ñe Estado nacheñé ra uetegué' ra qomi'ntela'ló. Ye nerec Constitucion Nacional nache ianec ra iasoqot ra uapegué' ialaĝaguet ye nanet'tañé nache nae'taĝa ra lapapi nam mashe iasateguetpi internacionales ueta'a na enecpi nam sheĝauapi ra mashe iauat'ton nam niot'ta'a lamyaĝac cam sheĝaopi ra mashe qaŷaŷateguet nam qanayectalec ntaĝaŷaĝac ntelaĝapi.

Ñe Estado argentino ŷasateguet ra:

- Lsataĝac ra napaĝah'lec nam cheta'gue naŷasheguem ra napaĝat'talec taq ltelaĝa cha'yé era qanoqchenaĝat'tapeguec - **Convencion sobre los Derechos del niño (1990).**
- Ŷachaĝanec na instituciones pública ra mashe ŷaŷateteguet ra qanapaĝat'talec taq ra qaiachaĝan nam enecpi na sheĝauapi ra mashe iesapi - **Convencion Interamericana sobre la Protección de los Derechos Humanos de las Personas Mayores (2017).**
- Ŷashetem nam sheĝauapi ra uo'ó na lsataĝac ntelaĝa nam maiche lauo'pi ra ndoteguet nam onataĝac nache quelec ra nacheyé enec ra io'ot qalaq saishet ra qaŷe'enae ra cam etec, nache qaicá ca etec cam uetegué ca maeche lauo'pi taq ra mashe ŷah'nataĝanaĝaecpi - **Convenio 189 de la Organización Internacional del Trabajo sobre las Trabajadoras y los Trabajadores Domésticos (2013).**
- Auŷamaĝat'tec nam lleguevó ra eta'api nam uetapiguí taq ra saishet ra saqanasheneguet/saqailo'guet ra soche ŷoĝosa'a nam lo'ĝoŷaĝac taq nam lataĝaco ra cheqa'gue ená seguridad social taq nam qamachaqcá naloqnaĝanaĝac ra

qanapaĝat'talec nam ueta'a, ialeguet na na'achic na lo'onatac, nmalté ra nanet'talec/nanet'ta'aguet ra mashe taĝaré, nataqaen ra qaicá ca lo'onatac uo'ó ca naqat'tec, na seguro, ntelaĝa taq na'achic ra ñaq nachalataĝac - **Principios de Yogyakarta (2006).**

- Qaŷa'añaqchet nam na'aqteguec ra qaŷalaĝatec nache nalotá' ra qaipactelec ra qante'lá na onatac ueta'a nam n'iec taq na ntelaĝa nam iallep'pi taq na alpipi - **Compromiso de Santiago (2020).**
- Qaytauan na sheĝauapi ra ueta'aguet na nalolaĝa saqpiguiñé ra ishet ra na lleguevó ra qaytauanec ra uo'ó ca iacota'aguet, taq nam nachaqná - **Convnción sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad (2008).**

Enapi nasataĝac internacionales sesheta' ra qaiquieĝatec nam qay'uateca'a nacionales ra ŷaŷamaĝatchighuiñé nam enecpi iacota'aguet nam coletac sheĝauapi. Ñe código Civil taq Comercial de la Nación iectapiguí na qailemaqtalec nam arvó'pi taq ra "hima'guet na qaio'otpi taq enec ra ueta'aguet nam naŷasheguempi ueta'a nam sheĝauapi taq ra ŷaŷamaqchiguiñe nam ñalec, ra qanapaĝat'talec, ra nquictasheguem ra napaĝaguenaĝac ialecteguet ra naquitchigueméʼ ra lañoĝoc taq ra saishet ra ndotec" (Art. 638). Nache ra etec, aualemaqtalec na arvó' cha'ye uo'o na chegoqchiguiñeguet ra qaiconeguet ra qanapaĝat'talec na enecpi nam ñaqpiolecpi taq na mashe iesapi. Ra qanaĝaguetega ra qaialemaqtalec nache qanauachiguí enauacpi naettaĝa ca naŷasheguempi, qalaq ra npe'eneguet nachehe'nam ca disposicioes.

* = X

Nache hena'am na leyes taq na qanasachegue internacional ueta'aguet na nanet'tañé ra qaŷaŷamaĝah'ñé nam enecpi taq na qaipactegué' nam sheĝauapi, uo'ó na laiepi lo'oĝoŷaĝac ra lleguec na lataĝacó ra ishet ra ŷaŷamaĝah'ñé na onatac ntelaĝa.

- ¿Uo'ó na maĝasonaĝac taq na qauemá na'aqtaqa ueta'a na nuo'pi/enauac na sonaqta'a/qarmá' ra coleta'guet nam coletac? ¿Negue'ná?
- Uo'ó cam auauat'ton ra shetaeque ra iacolec ca onataĝanaĝac ntelaĝa nache saishet?
- ¿Cam etec ra qainomteguet nam iallep'pi ra qaipet'tapiguí cam etec na ntelaĝapi?
- Ŷaŷamaqchiguiñe ra secoyeguenaq na qar'uó' na red socioafectiva, taq ra qoŷoqcheguemec/lta'araec ca acotapeguet ra qaicá ca auetaeque nache nae'taĝa am qaitauatec na ntelaĝa ra nataqen ra seuenaqtaeque?

→ Nam ntelaĝapi nachená na onatecpi

Nache qaŷo'ot na lataĝac ra uo'ó ca lashevé nataqaen ra qaicá, qaimitaeque ca nlaĝayec taq ra qaicá ca nlaĝayec, shenaqtega ra nache'eta'e qaio'ot na onatac nam n'iecpi taq na ntelaĝa na onolec onatac ra ueta'a. ¿Che'etó'? Cha'yé qanayeguelec qaia'auaĝan nacherá ra añaĝac, jec na na'aĝ'té taq na onataĝanaĝatpi.

So mashe qoŷoqtegue nam togoshec na'aqtaĝanaĝac, ená onataĝanaĝac soche qaipotalecpi taq qaipa'aĝatec na nloqnecpi nvenaĝanaĝa cha'ye qaipet'tegá ra saishet ra uo'ó ca iasaqte'uá no'on talec na nvenaĝanaĝa enapi países. Cha'yé uo'ó na nqolaĝat nmanaĝanaĝa no'oquiaĝa'pi nam ueta'a na ontanaĝanaĝac ra iaconeguet nam alpipi ra pa'aŷa'guet na onatac ra nquieĝatepeguecpi, na nmayaĝac taq na lsoĝoyec, himmavec na onatac ntelaĝa ndo'oguet namayé enauacpi, qalaq nam onataĝac ra nquictauec cam ua'gué yo'oqtá nachená na qaŷaŷamaĝat'tec talec nam iallep'pi.

Qalaq nam LGBTI+, nataqaen ra ialecteguet nam nmaĝasoĝonaĝac na ntelaĝa ra saishet ra qaipa'aĝanavec nam lauó' taq qantategá na ntelaĝa ueta'a nam lmá' cam etec ca l'llápi. Nache ra, nacheyé ra qay'uen ra ishet ra rcuen'nataĝan cam hilo'oguet enauac na nvenaĝanaĝa na ntelaĝa, ndavecpi ra ñaloqnaq nam nauo'pi, nam sonaqta'a ra nataqaen ra uo'ó ca no'onataĝanaĝat ra uo'ó ca qaiven.

Ra mashe qaŷo'oĝoren nam ntelaĝa nachená na qoietapeguec cha'ye egó mashe qay'uat'ton nachehe'nam na onatac. Qalaq ra saishet ra am qaisheten yoĝo'ye, nache saishet ra qaiqocha'a nam nerec uetalec ueta'a onataĝanaĝaqui aqalaq r ishet ra qaisheten, nam lapapi, nache ueta'a na saishet ra no'onaĝat'tá, nache qaica ra qanapaĝat'talec ena sonaqta'a.

* = X

Ra saishet ra sashetaq na nqalaĝa enae' camayepi, ¿che'etó ra saishet ra sio'oĝorenaqpi? Nam onatac ntelaĝa ueta'a ra qanasaĝasheguem na nataĝac taq na sonaqta'a ra ñaq sonata'a nache ueta'a ra egó saishet ra qaila'a, nache henam nam sheĝauapi ra egó nalletañé ra nache'etae'.

- ¿Cam etec ca araloqnaĝanaĝac ra cam etec na onatac na sheĝauapi ra quetalec na onatac ra ntelaĝa ra lataĝac ra egó' qaisheten (qailoqnaĝaná na ueta'a tan'naĝanaĝaqui, nteltegá, onataĝanaĝaec ye n'iec nioqtec)?
- ¿Aua'amaqten ra ishet ra qaiavo'ó ca enec taq ra qaŷaŷamaĝah'ñe nam etec ra ueta'a lo'ontaĝanaqa' nam sheĝauapi ra quetalec nam ntelaĝa?
- Cam queta'a aro'onataĝanaqa', ¿negué'ca ca ntelaĝa qaio'ot? ¿qaŷauota'ae ra qanapaĝahlec nam ntelaĝa?
- ¿Auavota'ae nam ntelapi ra egó iachaĝalec cam ua'agué, nam queta'a, na sonaqta'a, paĝaguenaqa', ueta'a na nataĝac, nvenaĝanaĝa, ataĝanaĝaqui, taq nam laiepi? ¿Cam etec ca lataĝac?
- ¿Auqolae'ná ra qoquelec cam auo'ot'tac cam ua'gue ca institución ra ueta'guet ra am esá ra auo'ottac ra nacheyé onatac ntelaĝa taq ra cam ua'ague? ¿Eta'am nam araŷepi? ¿Eta'api nam alpipi, iallep'pi taq na LGBTI+?

Na qauem na'aqtecpi talec nam alpipi ra uo'ó ca nteltegá nachena na qanauaĝaŷaĝatasheguem na sonaqta'a ra jectá ra nquictasheguem na capitalismo. Ená sonaqta'aguet onatacpi ra nachená na qaio'ota cha'ye ŷamaĝataĝac ra qainoĝote'uá ca onatac ra qaisheten, nache qaio'ot ra cheqa'gue na lataĝc ra egó saqaisheten nam alpipi. Nache ueta'a soche ocho hora laloqnec onatac pa'atauec ye maiche lmá', nache hiven ra qaŷaŷamaĝah'ñé cam etec nachaqná ra ishet ra iañoĝot ra ueta'a ca lo'onataĝanaqa'. Qaialoqnaĝaná, qay'uen nam noĝot hiqovitá. Nache ishet ra esó qaishet, uo'ó camyé ra talaĝalec cam nvenaĝanaĝá qaishe'naĝaná, qay'ió, qaipeguen ra rqaqtá, taq qaiqosheleĝat na nogó.

Nam organización ueto'ot taq ñaq ueto'ot qaiqolatec ra maeche nasolá' nam alpipi taq cam etepeguec ra nquictavecpi. Ra maiche quelec nam laloqnec ca lo'onatac ueta'a n'iec taq ra nte'lá cam l'llápi, nache qaicá ca l'loĝoc ra maiche nvetapeguelá' ra maiche ntel'lá', cam etec ca taŷa'gue lo'onatac, napaĝaguenaĝac taq ra maiche ca etec ca lmanaĝanaĝa. Nam ntaĝaŷaĝac ra ntelaĝa ra nacheyé, ntaĝaŷaĝac ueta'a ra cam etec cam qar'raqa'.

Nae'taĝa ra qoietegá nam alpipi ra egó saishet ra quelec na ldaqa' ra nte'lá, nam qauempi na'aqtec ra egó qaipoqneguet ra qaia'amen ra chesopi ra quelec ra hil'laeque ca onolec onatac. Ra mashe qayla'a nam nerecpi ca onatac ra saishet ra naet'tañé, cam ueta'a qaipactegué' taq ca saishet ra qaipactegué', nam alpipi ua'autec nam nerec nache egó' qaicá ca lapotecpi.

Nam mpa'atec vi'ípi nache yo'oq ra nquictavec na ialeguevopi nam alpipi na uo'o na onatac. Qalaq na hishectegue nam ntelaĝapi, nache saishet ra qailota'a ra qalotá' na ialectavopi iallep'pi. Nam sonaqta'a país, nam naloqnec queta'aguet na onatac ntelaĝa na saishet ra qaisheten nache saishet ra eta'api. Nam n'nataĝanaĝac qailotagui ye Onatac ra saishet ra qaisheten taq Ro'oĝoná na Ldaĝac na Na'a' (EAHU-INDEC; 2023), nalletañé na alpipi io'otacpi ialecta'uá nam onatac taq na quetalec nache laloqnecra saishet ra qaisheten. Ye 88,9% nam alpipi ialectavó na onatac nache laloqnec ye 6,4 naloqnec nache'etae. Qalaq ye, ndotec ye 57,9% nam iallep'pi ialectavó nam onatacpi, qalaq na uetegué' nache 3,4 naloqnec ra nache'etae.

Nache hena'am hinnoĝonevó nam mercado onatac nache saishet ra eta'api, nam niot'ta'a ueta'a onatac ishet ra hinoĝonevó nam alpipi ueta'a ye ye'emaqtá cha' nacheqa'gue qailoqnaĝaná nam na'aqtecpi qauempi ra ntelaĝa. Nache ra qay'iaĝaná nache qay'iot'tapegá iashectec hena'am na chañé qailoto'ot nache egó loĝonec na asignación ra npe'eneguet na etapeguec ra qaipataĝalec na qaiqolaĝachegue cha' nam lo'oĝoŷaĝac ra ueta'a nam lo'onataĝanaqa'. Nache, nam iallep'pi na'aĝaŷaĝañé nam io'ot na industria ra egó nacheyé ra hil'lotaeque io'ot ra egó npa'at'teguet taq

maió ra qaisheten taq nam alpipi nache ueta'a na pa'atcheguem laloqnec nam ueta'a egó ntelaĝa, npaĝaguenaĝac, taq onatac ueta'a na n'iec, onatac ra egó qoiatagui ra logoraec na laloqnec na etapeguec ra ntelaĝa.

Ra saqanasheneguet iashecheguem, taq napaĝanaĝat pa'asheguem chañé, nache hil'lotagui ra lta'araec na qaiqolategá ra natavó nam alpipi ra qailoqnaĝaná na iallep'pi ra ishet ra pasa'a hinnoĝonevó ca lma' ra lvennataĝa na empresas taq na instituciones cam qaianaqgue ca io'ot ra ŷaŷaten. Nae'taĝa ra chegoqta'gue ra mashe ro'onataĝatec ra saishet ra nmatec na ntelaĝa, nache he'nam ra mashe naectaegué' ra qaitatalec ra qailotaguí na onolec taq ra cheqa'gue nataqaen ra uetapiguí nam na'aqtecpi qauempi.

Himmavec na qandotapeguet qaŷa'aĝat nam laié ra rolagui nam lshevé nam iallep'pi taq nam alpipi. Mashe tres qa'avoĝoic so 2019 nache uetalec so nerec ra 29% ra ueta'a naua hinnoĝonevó laloqnec nam iallep'pi ra naco'nae nam alpipi. Eyé rolaĝá nquictavec ra ra qaitaqtegá na onatac ra saishet ra nanet'tañé taq ra maiche nuectapeguelá'. O ua'aucheguiñé qailotagui, ra egó' naloqnec nache nquiguec nache hivirá ye 35,6% qalaq ye nqataĝatec nache hivirá ye onolec 29,4% (DNEIyG MECON; 2020).

Ra saishet ra qanoqchenaĝará' ye poqaié na ntelaĝapi, nache saishet ra qome ra qaiñoĝot ra qanoqchenará ye lpoĝoŷaĝa na lshevé enaua alpipi taq nam iallep'pi.

Npa'atec nache, ená qaipetalec mashe roná, qoiectegá nam lapaĝanaĝat na nataĝacó ra qaicoua'ae nam alpipi ra nalemaqté' nam lauo' taq na netañá lmá' taq ra egó ioqla'ná ra ndotec taq ra ro'onataĝan pa'auec nam lmá'. Ra etec, nache ueta'a ra iaconeguet na onatac ra saqaŷa'vá ra qaisheten (qaicá ca nanel'lec nataqaen ra saqpa'a ra himmé) taq, ra etec, ra qapio'lé na iaconeguet lashevé. Ená ueta'api egó iachaĝan ra egó lleguec ra hil'lalec ra "no'on ca ueta'a" nache talec na iaguec na hip'petec ra ueta'a nam lmá' lata'araec na ndo'oguet.

Laiel ra chañé - Paredes de cristal

Nam laiel sa'yo'oq ra naloteguet ra nquictasheguem na paĝaguenaĝac taq nam mashe ŷa'hanataĝanaĝaec, iachtiguiñé nam alpipi na laiel qapiolqa qalaq saqpa'a taq qauem na nashevepi.

Lapo' na chañé - Techo de cristal

Napaĝanaĝt taq saqayshene'uá ra ncotaŷapegá' nam alpipi ra qailoqnaĝategá nam iallep'pi ra hinoĝonevó ca ua'a onatac ra maiche lcuennataĝa.

Qolaĝaguí na nshevé - Brecha salarial

Na saq'ena'a ra rtaqtec nataqaen ra qanalochichiguiñé na nshevé ra iashet ra ia'amachet nam iallep'pi ra petalec nam alpipi.

Spiaqtalec na roná - Piso pegajoso

Paĝanaĝat nataĝacpi ra egó qaipa'aĝañé nam alpipi na lmá' taq nqolanae na llequiaĝac oanatacpi ndotecpi.

Na qaitauane'ua na onatac ntelaĝa naache nvenaĝanaĝa

So nvi'í 2020, ñe Dirección de Economía, Igualdad y Género del Ministerio de Economía de la Nación naloqná so ua'auchiguiñé qaitauanec n onatac ua'a na n'iec taq nam ntelaĝa ra ishet ra qaisheten na PBI nam sonaqta'a país taq iaconeguet ra naigui nache e 16%. Ye naigui laguelec ueta'a ra pa'asheguem nam iatapeguevó nam io'ot na industria (13,2%) taq na menaĝac (13%); **nagui ra, qaivo'ó na lashevé yo'oqchigui, nam chaq ua'ague ca ianec enauac na qaiuetaeque na argentina.**

Nam saqaŷauo'o ra cheĝoqta'agué na onatac nache qaia'alec nataqaen ra ndotapeguet na nvenaĝanaĝa nam **alpipi mashe iepi**, ra saqpoc na nvi'í nache laponaĝalec che'yé saishet ra hinnpĝotevó ra nallechiguiñé nam onatac mashe nanet'tañepi, nae'taĝa ra ueta'a nam iasateguet ntelaĝa taq nam cheqa'gué onataĝanaĝac ra saishet ra ueta'a taq ra soche carco'olec ra saishet ra qoiereñé.

Na sonaqta'a país, qaialecten na Plana de Inclusión Previsional, iavo'ó na papel ra hi'veh'lec nam saq'ena'a nam cheqa'gue nache ra mashe qayveh'lec ra hin'noĝotevó nam alpipi ra saqveta'aguet ra himmavec nam vi'í ra iasaqta'vá na jubilación.

Qalaq namayé alpipi ra saqnolecpi uo'o na lvetaĝanaĝa, nache qanquieĝatec nam na'aqtec ra eg´po saishet ra qaiquetegá ra nquieĝatec taq saishet qayconeh'vá ra qaio'onataĝan cha' egó qalota na qailotagui naloteguet ra mashe iaguecpi, ra sajec ro'onataĝan licencias extraordinarias, taq qaiqola'tegá ne'ná ishet ra qaiñoĝot ra cesantes. Nataqaen, qalotá nam ua'gue na onatac ra qaicá ca maiche lmet yo'oqchigui ra saqpa'a ra an'noĝonevó ndotec nam aro'oc taq ra maiche annataĝan nataqaen ra apa'aĝanavec ra qamachaqcá nacota'ae nam ueta'a yo'oqchigui (nae'taĝa ra taialec taq ra saishet ra ro'onataĝan ca ueta'api).

Namayé **sheĝauapi trans** ra hin'noĝotevó na onatac taq ra no'onaguet nache nvirevó ra qaitaqtegá. Qalaĝaye na lpoqo ra cheqa'gue yo'oqtalec na lleguiñé nache saqanalo'ot nam ueta'api nam alpipi cisgenero[1] ra nachená na iallep'pi, qalaq nam trans taq na travestis iachaĝan nam hiqolategá ra ñaq uetapigui ra ialectavó na onatac nanet'tañé. Ye yo'oqchegui neraĝanaĝac ia'aĝat yemayé himmavec na trans ueta'á ye Ciudad Autónoma de Buenos Aires ñe Ministerio Público de la Defensa en el año 2017, **lapa so 80% nam alpipi trans taq travestis** saishet ra uo'ó ca lo'onatac ŷaŷamaqchiguiñé taq 70% saishet ra hin'noĝonevó ra soche qainat ra shetaeque ro'onataĝan[2].

---

[1] Cisgénero: se refiere de esta forma a las personas cuya identidad de género coincide con el sexo que les fue asignado al nacer según su genitalidad.

[2] Ministerio Público de la Defensa, Ciudad Autónoma de Buenos Aires (2017). "La revolución de las mariposas. A diez años de la gesta del nombre propio". Disponible en: https://www.mpdefensa.gob.ar/sites/default/files/la_revolucion_de_las_mariposas.pdf

Ntelaĝapi taq saq'ena'api

Ra mashe setaĝasoqtegá na ntelaĝa nache shenaqtaegá ñe pa'achiguiñegue na laiñé ra saq'ena'a' ra cheqa'gue, cheĝoqta'gue ñe qaia'an nam laipi ra qaipa'aĝanec taq na nquieĝapi. Ra etapeguec, ra qay'ioqtalec nam onatac ueta'a nam n'iec taq na ntelaĝa nache ia'alac ra nalotá ra choĝorá' taq ra aloluecsat.

Qalaĝaye lerec ñe CEPAL so vi'í 2018, na Argentina, enac na 100 iallep'pi qailalec ueta'a na lachoĝoyec nataqaen uo'o na 120 alpipi ra nataqaen ra ueta'a na nachoĝoyec, nache egó nmeta'a ra nacota'api ra ueta'a na lachoĝoyec iaguec. Erá ra qaitaĝaŷá **feminización de la pobreza.** Nam l'loĝoc ca ueta'a qoŷanem ra ntelaĝa, taq ra aqtaĝanaĝac ra taegué qaicá loquiaqa' ra ishet ra hin'noĝonevó nam mercado onataĝanaĝac, nache laguec ra egó ndo'oguet ra qaicá ca maiche ndotec nveneguet nam n'iot'ta'a cam etec na nachalataĝac.

Nam saq'ena'a lagueclec enauac nam ueta'a nataqaen ra naco'nae na nquieĝat'tauec nam qandotapeguet ená **nquieĝa ŷasoĝat'tec nam cheqa'gue.** Ená qaicá ra maiche ndotec cha'ye qaicáca no'ona'hguet onataĝanaĝac ñe n'iec nache egó qapalte'ua ñemayé cha' ca hiv'vetaeque nache hiqola'ná ra yo'oqchigui ra himmevó ca nacota'ae so l'llá sheĝauá ra qauemaec.

→ Napi ntelaĝapi iashecchegui ca yo'oqtá na'aĝasontec

Ye yo'oqtá naĝasontec nacheyé ra qailoatgui ra qanaqa'ñé na sonaqta'a qalaq saishet ra qaicoua'a ñe na'attañé enauaque niot'ta'a ñe pa'atauó ra qaipataqta'a (nae'taĝa ca auacheqa'gue, cam arvó', cam he'na'am, l'llá). Qaiasaqtavó na lmeh'naĝanaĝac ra qaoŷoqtegué cam saqaila'a na onatac ranntelaĝa cha'ye netañá nam niot'ta'a lactiguiñepi taq na la'aĝosontec ra nacheyé ra qaŷa'alac nam alpipi taq na LGBTI+.

Qailoqnaĝaná, na onatac ntelaĝa saishet ra qaisheten saishet ra onolec ra ueta'a naloguiñé saq'hena'api nam iallep'pi, alpipi taq na LGBTI+, nataqaen enauaque na niot'ta'a na nquictasheguem ueta'a nvenaĝanaĝa. Nache he'nam nam alpipi io'otac lapa onatac ra saishet ra qaisheten saq'enegue na iallep'pi, nam alpipi saqpoc nam qoiañé' na alpipi lta'araec ca ro'oĝoná.

Nam **alpipi choĝoraqpi** uetto'ot na iaguec qay'uen ra nteltagá taq saqpoc ra nquitaĝac ra maiche io'ot nache ñe Estado ra saishet ra esá napaĝah'lec na paĝaguenaĝac, ra aŷa'uá ra qanataren na anachalataĝac, ca anaquit'tegá onataĝanaĝac ŷaŷamaqchiguiñé, taq nam laiepi. Qalaĝayé nam alpipi raueĝatapeguelec na poctá taq lta'araec ra ishet ra hisheten na ro'oĝotegá ra hil'lotagui iaguec qalaqa qapio'le na onatacpi taq hit'tauatec na ŷaqa'a n'iec, nache ro'oĝotega ra hivit'ta'a ra qaicá ldaqa ra uo'ó ca lo'onatac l'llá hicotapeguet, nam alpipi

ra choĝoraq ueta'a ra qapio'lé ra lven'nataĝa iatec ra io'ot ra he'nam, nache hilota'a ye tachiguiñá ra nquitaĝac ra qaica ca lvenaĝanaĝa. (Rodriguez E. Marzonetto 2016).

Qalaq nagui na qailotagui na'aĝasontec seshetaq qaychaĝan na cadena migratorias de cuidados cam ua'gue na onatac ntelaĝa nam países laiñegueshec ishet ra qalpataĝana' na **alpipi cheaq'uecpi.** Ená "lpat'tagui" qaie'eguelaĝalec ená sonaqta'a país ra saqpa'a na chegaq'uec saqaiapeque taq nam mashe pa'ate'ua na laiñé naqon'naqa nam alpipi ra lapáh ie'eguelaq cheqa'gue na lamayaĝac pa'aiavec taq qom taq ra países saqaiapeque. Nachená ra yo'oqtá ra qantetapeguet nataqaen ra egó qanquiá na cheqa'gue.

Ená mashe sheĝauapi iesapi, nam alpipi ueto'ot na nquitaĝac nqa'alaĝa ra tasheguemná na iallep'pi (81,4 vi'í nalleta'ae na 74,9). Qalaq na nqueroĝó ra nasheguem ra lta'araec lla'ac ra sano'oelec taq ra hiquevotac. Na lvenaĝanaĝa ra qaitauan taq ntelaĝapi na oantacpi na nqalaĝa ra nache'eta'ae nache iactec napaquelec nam iallep'pi.

Ye qailotagui Encuesta Nacional de Calidad de Vida de los Adultos Mayores (INDEC, 2012) ye 12,2% nam alpipi iesapi ra mashe 60 vi'ípi iachaĝanevó ra ueta'aguet na onatacpi nalotañé na nqa'alaĝa ra nache'eta'ae qalaĝayé nam iallep'pi nache ueta'a 5,9%, nquictauec yemaye ueta'uá nam onatac nalotañé ra lapota'a na mashe iesapi na 75 vi'ipi (25,2% rtata'ae ye 13,2%).

Saqpa'a onolec 19% na mashe iesa nqueroĝo ishet ra n'noĝotevó na ralaĝaec achic iaguec ntelaĝa, ra nquictec ra niot'ta'a uetra'a na laiel ra hic'coneguet na iactec (58%) nalota'ae nam aliñeguishec taq pa'aguiñé (13% taq 20% nachejec) (Faur E. y Pereyra F. 2018). Ra etec pa'aŷa'guet na mashe lta'araec na iacotapeguet nache ueta'aguet na ialaqta'aguet ra uo'ó ca hishten namayé ro'oĝotegá qalaq nam laiepi nache hinoĝonevó saqpoc nache ta'auá ra ltelaĝa nam lauo'pí (ra egó maiche iaconeguet na onolé aló).

Nam onatac ntelaĝa ishet ra nachená maicheyé taq saqlaĝaec ra he'nam, qalaq ra etá uo'ó ca lo'oĝonaĝat taq ra nquitaĝac ra iaché ia'avaĝan ra ia'ará' ca lapiaĝalaté taq quitaĝac niot'ta'api.

- Ra seuat'tonaq ra laq uo'ó na qauem na'aqtecpi taq maĝasonaĝac nataĝacpi, ¿cam etec ra seshetaq ra so'otaq qailaĝacheguepi?

- Ñe Estado ueta'a ra onolec ra l'loĝoc ra nacheyé qailotagui ntelaĝapi? Qalaq ra auasateguet ra ajá' nache ¿cam etec ca al'loĝoc? ¿Negue'cá ca ishet ra qaŷaŷamaĝah'ñé nam qoietapeguec?
- ¿Negue'cá auaŷamaĝaretá ra nacheyé taq so iasaĝavó na movimiento feminista ra nacherá na ntelaĝa?

L'loĝoc na Estado

Ñe Estado ueto'ot ra npoĝoené' taq iasateguet na eta'api na quitaĝacpi taq na enecpi talec himmavec na sheĝauapi. Ra rtauanaĝan nache qaishet nteteguet na etá saq'ena'api ra qanoqchenaĝatec na organización social nam coletac etra'a namayepi ra ueta'aguet na lauo'pi taq laŷah'nec ra rsheh'naĝaná na onatac ntelaĝa taq nam sheĝauapi ra nataqaen ra nachaĝan ishetr ianec naqanquit'tegapi. Nachesopi, hiven ra nacheyé qaichaĝan na'aqtecpi yo'oqtá nacheyé ra eta'api.

Ye qailotagui ra nataqaen ra npoĝoené ialecta'uá na Estado enapi organización social na ntelaĝa nache:

- Qaltaĝa qay'uat'ton na ntelaĝa ra qay'uen taq ra nacheyé re ueta'guet na enec ra nacheetc ra qanapaĝat'talec; nache henam na onatac ra qaŷo'oĝoren, qaiavo'ó ca na'aĝat taq qaisheten ra nacheyé nateteguet.
- Qaŷavo'ó na'aĝat enapi ntelaĝapi nache uetot na mashe nanet'tañé cheqa'gue ra nachená na eta'am.
- Qaio'oĝoren taq qaiapaĝaguen na onatac ntelaĝa, qaipa'aĝalec ca nachecá ca alpipi.

Egó laloqnec, ra nacheyé ra qanoqchenaĝasheguem napi laielpi naco'naepi na nvenaĝanaĝaqui ntelaĝa, ye qanañecte'uá ra qaiache ra jec taia'gue' nam al'uá ra onatac himavec nam sheĝap'pi, qaiachaĝatec ra ialecteguet ra nache etae nam iallep'pi ená onatac.

Qalaq ñe Ministerio de la Mujeres, Género y Diversidad de la Nación taq ñe Dirección Nacional de Políticas de Cuidado ra ialegue'uá, qalapaĝñe ca etapeguec, qalapaqtiguiñe taq qailo'guet na ntaĝaŷaĝac qay'ue'lec na mashe qalota pa'atcheguem eta'a nache saishet ra onolec nache lapá nam ueta'a ra iaconeguet na ntelaĝa qalaq nataqaen ra naco'nae' na netañé na lma'pi ra ianec.

→ Mesa Interministerial de Políticas de Cuidado

Lapona' catorce na organismos del poder Ejecutivo Nacional[3] ra qanoqtaiapiguí ra qalapaĝañé cam na'aqtecpi ra iasaĝavó ca onole organización social ra nte'lá ra esá, ra qaia'añaqchet ra eta'api enauacpi cam cheqa'gue, taq ra uo'ó ca iasaĝa'uá ca lauo' pi taq na ueta'a onatac, naache henam ra qoianec ra eta'a na enauaque na cheqa'gue.

[3] Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad; Ministerio de Desarrollo Social; Ministerio de Trabajo, Empleo y Seguridad Social; Ministerio de Educación; Ministerio de Salud; Ministerio de Economía; Ministerio de Desarrollo Productivo; Instituto Nacional de Servicios Sociales para Jubilados y Pensionados (INSSJP-PAMI); Agencia Nacional de Discapacidad (ANDIS); Administración Nacional de la Seguridad Social (ANSES); Administración Federal de Ingresos Públicos (AFIP); Instituto Nacional de Asociativismo y Economía Social (INAES); Instituto Nacional de Estadística y Censos (INDEC) y el Consejo Nacional de Coordinación de Políticas Sociales.

→ Campaña Nacional “Cuidar en Igualdad. Necesidad, derecho, trabajo”

Qanauaĝaŷaĝasheguem chaq qailotagui ra qaltaĝa qanqahñé ye qoietapeguec federal taq territorial taq cam qoianaguipi, naŷah'necpi, qaŷaŷaten taq ra mashe qaŷaŷateteguet na mashe togoshecpi nam taŷa'gue na ntelaĝapi ra iashet ra qainomá nache qaŷa'uaĝañe ra ialecteguet na qaisherá' nam ntaĝaŷaĝac ŷatec ye qanasoqchegue na ntelaĝapi.

Nam nqaec taŷa'gue na iamaĝataĝac na ntelaĝa ra esá ra saishet ra nalota ra ialectavó nache'eta'ae ra himmavec na sonaqta'a: nachenapi ra nache'etae ra ro'onataĝatecpi, iasolec taq n'vaĝaŷasheguem na ntelaĝa. Ra etec, himavec nam qaŷaŷaten ishet ra qaiachaŷe ra qaŷo'oĝoren taq ra qaitaĝaŷapigui nam qanayetañá nache qaishet ra esá ra qanaralaĝat na nataĝacó ra qanauaĝaŷaĝasheguem ra qaimalec taq qailotagui na nvenaĝanaĝa niot'ta'acam ua'gue na'ague nam sonaqta'a país.

→ Parlamentos Territoriales de Cuidado

Nachená na naloguiñe ra neta'a taq ra qaitaqtapigui ye lataĝac lapapi na nachat'tecpi nam sonaqta'a sapiaqtalec (qaltaĝa ñaqata'ñé na'aqtaqa naponaĝac ra nacheyé ra qaitaĝaŷaĝapigui, qanoctaŷapigui, cam taia'gue na qaŷa'attañé n'iec tasheguemna taq ca ua'gue ra vichiguiñá). Enauaque ra qailotagui nauá: qanmenaĝaná' cam naŷah'nec taq ca lataĝac na ueta'api, qanaralaĝat'ta'aguet ra nvenaĝanaĝa taq na qailota'aguí na qanayeta'a, qanmanaqchet na sheĝauapi ialectauó ra qaŷanec na qanapaĝaguetegá ntelaĝa, qanauaĝaŷaĝasheguem qaimalec qanasachegue ra qailota'ague na nmeh'naĝanaĝac taq na na'aqtec ndotec, taq qailaeque ca ñeguec ra qanayeguelec enauacpi nache hivit'tec naguí na feminización na mashe naŷamaĝatchiguiñé na ueta'a na ntelaĝapi.

Ra saqaishet saqaimeten na napaĝaguenaĝac ishet na nlaĝayec, saq'ra'añalec, qanauĝaŷaĝasheguem taq ra qaipacchegué, nache qay'uo'ó ca qanoctaŷapiguí cam taŷa'gue napi ntelaĝa ra qaiven, na enec taq onatac nache'eta'ae.

→ Mapa Federal del Cuidado

Enauaque qaio'ot ñe Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), na lapaqtañé qanayeguelec nam mashe ŷaŷamaqchiguiñé ueta'a na ntelaĝa ená sonaqta'a país nache na na'aĝah'té naché ianem ra lcuen'nataĝa nam saqaiqola'ná taq qay'uetaeque ntelaĝa enauac na sonaqta'a nacional.

→ Comisión Redactora del Anteproyecto de Ley para un Sistema Integral de Cuidados con Perspectiva de Género

Ialectavó na nueve ŷaŷaten na mashe qaitaqtapigui, qaio'ot ca Anteproyecto qalaq qaŷauo'ó ra taigue ialecta'api, cam etec ra nataĝanaĝac ra niot'ta'a nam cheqa'gue taq ra naco'na'pi ñe Mesa Interministerial de Políticas de Cuidado. Ñe Comisión uo'ó ca

laloqaó’ ra 240 na’aĝah’té cheoqtot ra qanasachegue (ye noviembre ye 2020) nache qoianavó ye anteproyecto.

Na'aqtaqa pa'atecpi

Yem onatac ueta'a ñe n'iec taq ntelaĝa ndo'oguet na mashe nanet'tañé rae tae ra enauacpi, ra qaivenpi, nacheyé taq, ra mashe qaila'api, nam laié ra nacheyé ra qaiven. Qaicá ca ntelaĝa ndouec qomí' hindoqtec taq hica'alaqtavec na sonaqta'a. qalaĝayé, ená onatac saishet ra qaio'oĝoretec ra qaiven taq na souaqta'aguet, nache ueta'a ye ua'auchiguiñé na uetalec nam alpipi.

"Ra qa'ampi nachah'ñépi, nae'yé na al'uá."

¿Negue'ca naigui ye nerc Ishenec ra qaio'oĝoná ra qaipa'aĝatec na vi'í ra egó nataĝanaĝac ye 8 de marzo. Día Interncional de las Mujeres Trabajadoras? Eyeva chaĝañegueló na'aqtaqa qaishiquiaĝachigui na niaĝanaĝac ra qailo'oguet nache qanqatec ra yo'oqtá erapi ueta'a ra saishet ra qaila'a na sonaqta'a, nataqaen ra qoŷanagui ra qaio'oĝoren ye qaisaqtavó ra io'ot nam alpipi nam yo'oqchigui ie'et nquictavecpi.

Napi alpipi iaĝanec ra io'ot na onatacpi ueta'a na n'iecpi taq na ntelaĝa ra ueta'aguet ra nache'etae na na'aĝah'té taq ra, nataqaen, io'ot'tac qalaq ye lo'onatac qaishetenpi, na al'ua nache saishet ra hect'a nache'eta'ae ra jectá ra eta'am. Selaqa'a ca saĝanaqcá camayé, ca l'llá, lapapi. Ñenomaqteguet saqpa'a. na onatacpi ntelaĝa ram ua'gue ra qoioqtegue pa'avó nam n'iecpi taq nam ueta'a lqon'naqa' nache qaishetelec ra nallañé na sonaqta'a himma'a', taq nam mashe naectaigué hena'am ra qaio'ot'tac ca onataĝanaĝaquipi, talleres, taq ca laiepi onatacpi.

Qanmenaĝanaguet enapi onatac ra nache'eta'a'pi nache nsoguiñé ca qotaegue ra qaishet ra qaiache qaiapaguelec enauacpi taq saishet ra qalca'ié na no'oĝoŷaĝacpi egó alpiaĝacpi. Ra shetaeque ca qarqa'alaĝa nam sonaqta'a ra shenaqta'a, ca onatac ra qoian na ntelaĝa ra saishet ra qapalte'uá nacheyé na qaipactelec na cheqa'gue n'ioqtec.

Himavec ra seshetaq ra maiche hintalaqlá', nam qar'iah'nec uetalec ra egó' qaio'ot ra ishet ra auaiaten. Ra nacheyé qanoqmiré ra logoraec ca laloqo' nacheyé lleguec ca nataĝac, lqui'íl taq himmavec, na sonaqta'a nagui nache iecta ra lleguevó na enecpi ra nacheyé saishet ra qaico'uaepi.

Ñem qailotagui nache qay'ŷamaĝah'ñe na ntelaĝapi ra pa'atañegue na laiñé nanetañé nvenaĝnaĝa taq na sonaqta'a, cha'yé ca hivetaeque ca ntelaĝa nache ueto'ot nache saishet ra somayepi ra ntatagá ca tachiguiñá ca hicotapeguet taq ca maishe iasteguet lauó', taq nam sheĝauapi ra ndotecpi taq saishet ra ioqcha'á ca cheqa'gue-lca'ate'uá ra etec maiche iacolec na ntelaĝa, ishet ra qaŷauo'o ca na'aĝat cha' so onatac ia'aĝat ra uo'ó lapaĝanaĝat ueta'a ŷaŷamaqchiguiñé.

Lapá nam onatac ra saishet ra maiche uo'ó taq qanaralaĝat nache ua'a na máquinas, nache na naigui na sheĝaua r'ueĝalec cam iaguec camayé. Nachená na onatac ra qaŷa'aĝat'tec

lactec taq qaiven, nache'etae ra qaiŷaĝataequepi. Na nquictavec ra iamaĝataĝac na qaicota'aguet na ntelaĝa nache saishet ra onolec ca pa'auó na ntelaĝa na iaŷamaqchiguiñe himmalec na sonaqta'a, qalaq nvirevó nachená na qailotaeque onatac ra qaio'oĝoren na taia'gue. Qanquieĝatec cam uetalec nam qamachaq'cá shetaeque qanauaĝaŷaĝasheguem yo'oqtá, qaipote'uá taq na qanayetalec nqon'naqa' nache uo'ó ca qaimeten ra hil'lottec na naiasheguem onatac nacherá ra qanauat'tañegué na ntelaĝapi cha'ye motor pa'achiguiñegue na laiñé na nvenaĝanaĝa.

Nam qanoqchenaĝatec qaiven onolec ra qaishet cha'ye na taia'gue ra qanauaĝaŷaĝasheguem qaimalec, nataqen ñe Estado nacional, provincial taq municipal, nam mashe naŷamaĝah'ñé sonaqta'a taq na qanayeta'guet rsotavecpi, napi sindicatos, napi empresas, napi cooperativas taq negué' ca iachepi ia'auaĝan ca uaña ca netañá nam sheĝauapi ra ntelaĝa.

Ra qai'uattolec, ra qaio'oĝoren taq na qaltaĝa qoŷanecpi na onatac ntelaĝa nache anquigue'uá na sonaqta'a ra nachyé ra esá. Qoietegá ra enauacpi ra shenaqta'a ra shetaique uo'ó qanquitaĝac ra sonaqsheguem, ñapaĝaguenaq, onataĝanaq taq hinquieĝatec na proyectos na nqa'alaĝa uetapiguí laiel nache eta'a'pí.

Nam qaichoĝota'gue

CEPAL (2018). Sobre la base de encuestas de hogares de los países. Banco de Datos de Encuestas de Hogares (BADEHOG)

Faur E. y Pereyra F. (2018). "Gramáticas del cuidado" en "La Argentina del siglo XXI. Como somos vivimos y convivimos en una sociedad desigual". Buenos Aires, Siglo XXI editores.

INDEC (2012). Encuesta Nacional de Calidad de Vida de los Adultos Mayores.

Instituto Nacional de Estadísticas y Censos (2014). 10/07/14. Encuesta sobre Trabajo No Remunerado y Uso del Tiempo. Tercer trimestre 2013. Disponible en: https://www.indec.gob.ar/indec/web/Nivel4-Tema-4-31-117

Mesa Interministerial de Políticas de Cuidado (2020). "Hablemos de cuidados. Nociones básicas hacia una política integral de cuidados con perspectiva de géneros": https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/mesa-interministerial-de-politicas-de-cuidado.pdf

Ministerio de Economía de la Nación, Dirección Nacional de Economía, Igualdad y Género (2020). "Las brechas de Género en la Argentina Estado de Situación y Desafíos". Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/noticias/la-direccion-de-economia-igualdad-y-genero-presentoel-informe-las-brechas-de-genero-en-la

Ministerio de Economía de la Nación, Dirección Nacional de Economía, Igualdad y Género (2020). "Ingreso Familiar de Emergencia. Análisis y desafíos para la transferencia de ingresos a trabajadores/as precarios". Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/noticias/la-direccion-de-economia-igualdad-y-genero-presentoel-informe-las-brechas-de-genero-en-la

Ministerio de Economía de la Nación, Dirección Nacional de Economía, Igualdad y Género (2020). "Políticas públicas y perspectiva de género". Disponible en: https://www. argentina.gob.ar/economia/igualdadygenero

Ministerio de Economía de la Nación, Dirección Nacional de Economía, Igualdad y Género, (2020). "Los cuidados, un sector económico estratégico. Medición del aporte del Trabajo Doméstico y de Cuidados no Remunerado al Producto Interno Bruto". Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/los_cuidados_-_un_sector_economico_estrategico_0.pdf

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación. Dirección Nacional de Políticas de Cuidados (2020). Resumen ejecutivo "Campaña Nacional Cuidar en Igualdad. Necesidad, derecho, trabajo": https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/campananacionalcuidarenigualdad.pdf

Ministerio Público de la Defensa, Ciudad Autónoma de Buenos Aires (2017). "La revolución de las mariposas. A diez años de la gesta del nombre propio".

Rodríguez Enríquez, C. M., & Marzonetto, G. L. (2016). Organización social del cuidado y desigualdad: el déficit de políticas públicas de cuidado en Argentina. Revista Perspectivas de Políticas Públicas Año 4 Nº 8 (enero-Junio 2015).

Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

Lo'onatac na na'aqteguec na Centro Universitario de idiomas cheqa'ua ñe FAUBA.

XYZ

Edit. mingeneros

COLECCIÓN XYZ

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones
Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Av. Paseo Colón 275, 5º piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Cochabamba 54,
C1064ACA.

Teléfono
+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

MinGenerosAR

primero la gente

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

ISBN 978-987-47999-2-0